

LIKOVNI NOTES

piše: Sava Stepanov

PETI BEOGRADSKI TRIJENALE JUGOSLOVENSKE LIKOVNE UMETNOSTI

Umetnički paviljon »Cvijeta Zuzorić«, Salon Muzeja savremene umetnosti, Beograd, od 1. VII do 30. IX 1977.

Posle sedam godina pauze, umesto tri, obnovljen je Beogradski trijele jugoslovenske likovne umetnosti. Sedmogodišnji interval je nametnuo mnoge dileme pre svega Savetu i Stručnom odboru Trijenala. Unapred su se očekivale dileme u pogledu koncipiranja izložbe. Kada je doneta odluka da se na Trijenalu prezentiraju uglavnom dela mladih autora, onih likovnih stvaralaca koji su se tokom sedmogodišnjeg perioda nametnuli kao nosioci određenih aktuelnih tendencija, nastojanja i vrednosti evidentnih u savremenim previranjima jugoslovenske likovne umetnosti — mnogi su se uplašili, istina neopravdano, nekih krajnje »avangardnih« rezultata. Davanje prednosti mlađim stvaracima izazvalo je, međutim, i neke posve opravdane žalopojke za nezastupljenim opusima pojedinih velikana kao što su, na primer, Tabaković, Stupica, Marko Čelebonović, Riko Debenjak, Čelić, Srbinović, Džamonja i čitav niz skulptora čije bi učešće na Trijenalu bilo prirodno i opravdavajuće ne samo zbog umilne zvučnosti njihovih imena, nego kao evidentiranje aktivnog

učesća u kretanjima naše savremene likovne umetnosti. Saopštenje Stručnog odbora Trijenala da su dela tih autora prisutna u svesti društva, izaziva kontrast; nisu li već poduži vremenski period u svesti toga društva prisutna dela i ovde prisutnih Julija Knifera (koji već tri decenije slika isti motiv), Đorđa Ivačkovića, Miodraga Rogića, Miće Popovića, Milana Cmelića, Nives Kavurić Kurtović i drugih?

Sedmogodišnji intervalni period između četvrtog i petog Trijenala prezentiran je na 211 eksponata od ukupno 123 autora. U osnovi generalna podela može se izvršiti klasifikacijom u tri osnovne grupe: figuracija, apstrakcija i konceptualni izrazi. Međutim, u želji za što preciznijim definisanjem stilskih celina formirano je deset grupa ili sekcija. Tako je figurativno slikarstvo, kao osnovni i vladajući fenomen aktuelnog likovnog trenutka, klasificirano u pet sekcija. Ovakva podela se čini nedoslednom i isforsiranom, što se može nazreti i iz samih naslova koji su u semantičkom smislu različito tretirani. Dok se u pojedinim naslovima radi o isključivo »spoljnim« osobinama likovnog dela, odnosno o stilu kao načinu izražavanja (»Kretanje ka ekspresionističkoj figuraciji«, »Kretanje u okvirima nove figuracije« i »Radikalni realizam«), u drugim se afirmišu kategoriju kao što su način mišljenja i stanje individualnog duha (»Promeranja unutar figuracije poetsko-fantastičnog smera« i »Od sentimentalnog i nostalgičnog ka racionalnom izrazu«). Naravno da je pri ovakvoj podeli mogućnost promašaja i izlaza pojedinih opusa iz nametnutih naslova sekcija potpuna, a samim tim je evidentna i nedoslednost u koncipiranju. Ipak, ne bi se smela zaobići i činjenica koja govori u odbranu stručnog žirija. Svakako, formiranje koncepcije za izložbu koja pokriva sedmogodišnji opus likovnih umetnosti jedne zemlje u nekom, uslovno rečeno totalu, svakako je sizifovski posao u kojem su propusti neminovni.

Figurativno slikarstvo jugoslovenske sedmogodišnje produkcije je prezentovano u širokom rasponu od skoro asocijativno apstraktnih oblika Momčila Antonovića do hiperrealizma Jadranske Fature i Vladimira Jovanovića. Čini se da je između pomenutih antipoda najkohrentnije prikazana sekcija »Od sentimentalnog i nostalgičnog ka racionalnom izrazu«, u kojoj su zastupljeni mlađi autori, uglavnom pripadnici Kadrijevićeve sekcije »neoromantičara« — La-

lič, Mojović, Zec, Miletić, Damjanovski, Sivački, Cvetković, Slobodana Matić, zatim Spanzel, Tahir Emra i Gvardijančić, te nešto stariji Tikveša, Karailo, Jesih i Cmelić koji se nameće kao preteča neoromantičarskog pravca. Nasuprot ovoj grupi veoma je diskutabilan sastav u sekciji »Kretanje unutar nove figuracije«. Pod ovako definisanim naslovom teško se može naći opravdanje za dela nekolicine umetnika kao što su Dušan Otašević, Vasko Lipovac, Balša Rajčević, Predrag Nešković i Tone Demšar — naravno u koncepcijskom, a ne kvalitativnom smislu. Veza između pomenutih umetnika i Dragoša Kalajića i Olje Ivanjicki veoma je zagonetna. Prisutnost Bojana Bema i Josipe Bepa Pašćan u ovoj sekciji još više komplikuje situaciju i uverava u neusaglašenost stavova i nedoslednosti u koncipiranju ove grupe.

Naslovom »Radikalni realizam« obuhvaćena su foto ili hiperrealistička nastojanja u kontekstu savremene jugoslovenske likovne umetnosti. Nudeći nam, za naše uslove najnoviji oblik figurativnog slikarstva, ova sekcija je očekivana s posebnim interesovanjem. Fotografija se izdigla na nivo neprikosnovene osnove slike. Ona je odblesak naše aktuelne stvarnosti. Nudeći nam foto-realističkim metodom, formiranu sliku, grupa autora (Milan Blanuša, Vladimir Jovanović, Jadranska Fatura, France Mesarić, Jadranska Muljević i Bogosav Kalas) niukom slučaju nam ne nudi supstitut, nego potporu stvarnosti. U slikama Petra Đorđevića, Metke Krašovec i skulpturi Andreja Ajdića, koji organski pripadaju ovoj »izumu« uočljiva je nedoslednost u slikarskoj, odnosno vajarskoj akciji, što se u slučaju radikalnog realizma ne bi smelo tolerisati. Prisustvo Rodoljuba Anastasova, Ive Frišćića, Zmaga Jeraja, Staneta Jagodića i samo donekle Branimira Karanovića, opterećeno je sumnjama i dilemom, što je tim čudnije, pošto je definisanost radikalnog realizma potpuno precizna i jasna. Nerazumljiva je i odluka Stručnog odbora da se u ovu grupu ne uvrsti hiperrealistički opus Tanasa Lulovskog iz Skoplja, svakako uz Jadranku Fatur i Vladimira Jovanovića najdoslednijeg sledbenika ovoga koncepta, tim pre što je tokom ove sezone u Salonu muzeja savremene umetnosti dobijen potpuniji uvid u njegova foto i hiperrealistička nastojanja. Luloski je, istina, zastupljen na bijenalskoj izložbi, ali u sekciji »Modifikacija apstraktnog« sa slikama iz 1972. godine.

Apstraktno slikarstvo je prikazano u dve grupe (»Modifikacije apstraktnog« i »Položaj geometrijskih tendencija danas«), a sasvim uslovno ovde se može svrstati i sekcija primarnog slikarstva. Čini se da je pod šifrom »Modifikacije apstraktnog« najcelovitija grupa na Petom beogradskom trijenalu. Delima Jagode Budić, Ivačkovića, Numankadića, Misirlića, Evgenije Demnijevske, Perčinkova, Gnamuša i skulptora Hadži-Boškova, Marinovića i Tamindžića, potvrđena je teza da se s apstraktnim slikarstvom u nas još može i mora računati. U delima Perčinića i Bore Iljovskog prisutan je blag uticaj geometrijskog, dok jedino Deždet Džafa izlazi iz koncepcije svojim simbolizmom, izgrađenim, istini na volju, na isključivo informelu.

»Položaj geometrijskih tendencija danas« potpuno je jasan. Poslužićemo se konstatacijom Ješe Denegrija da su geometristi prešli sa »stanovišta aktuelnog na stanovište kontinuiteta«. Ova selekcija se delima Srneca, Šujeva, Picelja i Juraja Dobrovića potpuno približuje konceptualističkoj orijentaciji.

Grupa takozvanog primarnog slikarstva (»Primarno, elementarno, procesualno: alternativni modeli aktuelne slikarske prakse«) deluju veoma neuverljivo, pomalo deplasirano. Prisutnost svega četiri autora sugeriše isforsiranost, pogotovo što snagom ovih dela nije moguće zadovoljiti principe ove tendencije.

Konceptualistički izrazi su prikazani kroz dve sekcije, pod šiframa »Novi mediji: fotografija, film, video« i »Ka dematerijalizaciji umetničkog objekta«. U prvom naslovu prisutna je jedna dilema, koja, u stvari, to i nije, što će reći da se foto, film i video trake valjda jedino na ovoj izložbi smatraju novim medijama. Osim toga, težnje autora ove grupe su veoma skromne. Odnos konceptualista se promenio u smislu estetizacije konceptualnog stvaralaštva, koja naravno može biti kobna za ovu vrstu izražavanja. Među konceptualistima sada se već raspoznaju autori koji se mogu smatrati pretečama u nekim slučajevima i klasičima konceptualizma u nas, kao što su Raša Todoršević, Damjan, pogotovo Vladan Radosavljević.

Peti beogradski trijenale jugoslovenske likovne umetnosti je, može se slobodno zaključiti, i pored svih svojih manjkavosti i propusta, stvorio određenu i pravu sliku sadašnjeg trenutka, možda trenutka potpunog trijumfa jugoslovenske umetnosti.

»polja« — časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja

uređuju: lazar bojanović, milan dunderški, slavko gordić, vičazoslav hronjec, dragan koković i jovan zivlak (glavni i odgovorni urednik) tehnički i likovni urednik cvetan dimovski / sekretar radmila gikić / članovi izdavačkog saveta: janoš banjai, bosiljka bojanić, cvetan dimovski, nedeljko terzić, lazar elhart, ksenija maricki gadanski, slavko mišković, julijana palfi, jordan pešić, jožef ric, milan stanić (predsednik), jovan zivlak i pero zubac / izdaje tribina mladih, novi sad katolička porta 5. telefon 28-765 / osnivač pokrajinska konferencija saveza socijalističke omladine vojvodine / rukopis slati na adresu: redakcija »polja«, novi sad, poštanski fah 190 / godišnja pretplata 50 dinara, za inostranstvo dvostruko / žiro račun 65700-603-992 kod novosadske banke u novom sadu / lektor zorica stojanović / korektor simon grabovac / meter milenko veljkov / štampa »prosveta« novi sad, stevana sremca 13. na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413-152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga.